

АВІАЦІЙНА МЕДИЦИНА — галузь медицини, що вивчає вплив середовища і факторів професійної діяльності на стан здоров'я та працездатність авіаційних фахівців. Допомагає підвищувати їхню працездатність, знижувати захворюваність, забезпечувати безпеку польотів та подовження льотного довголіття. А. м. включає в себе авіац. фізіологію, авіац. гігієну, авіац. психологію та лікарсько-льотну експертизу, які взаємопов'язані між собою.

Авіаційна фізіологія — наукова основа А. м., що вивчає вплив на організм людини факторів зовн. середовища та факторів польоту, обумовлених динамікою пересування в просторі та перебуванням людини в кабіні літал. апарата, пристосування організму до цих умов.

Авіаційна гігієна вивчає проблеми гігієніч. забезпечення польотів з метою проведення профілактич. заходів, спрямованих на забезпечення сприятливих санітарно-гігієніч. умов праці авіац. фахівців і розроблення медико-тех. вимог до авіац. обладнання, спец. спорядження тощо.

Авіаційна психологія вивчає індивідуальні типологічні особливості та сукупність психофізіол. реакцій і функціонал. станів авіац. персоналу в процесі профес. діяльності з метою формування нормативів, вимог і рекомендацій, спрямованих на удосконалення методів відбору, умов і структури навчання та профес. діяльності, а також психол. супроводу і реабілітації авіац. персоналу. Актуальність авіац. психології обумовлена специфікою профес. діяльності авіац. персоналу, для якої притаманні високі вимоги до індивідуал. можливостей і високий рівень психоемоц. і фіз. навантаження. Специфіка притаманна насамперед діяльності льот. складу, до найважливіших особливостей якої відносяться: виконання функціонал. обов'язків в умовах відриву від землі, що супроводжується відповідальністю за правильність і своєчасність прийняття рішень і дій; вплив на льотчика гіпоксії, прискорень, шумів, вібрації, перепадів барометрич. тиску, що потребує спец. життєзабезпечувал. обладнання; зміна положення тіла в польоті, що супроводжується ускладненням процесу просторової орієнтації; складна структура організації рухових навиків при управлінні літал. апаратами; високий рівень нервово-емоц. напруження. Авіаційна психологія тісно пов'язана з ергономікою, інженерною психологією.

Лікарсько-льотна експертиза встановлює придатність льот. складу до профес. діяльності за станом здоров'я, розробляє мед. показання і протипоказання до льот. праці.

Нині розвиваються такі напрямки А. м., як авіац. фармакологія, авіац. патофізіологія, авіац. біохімія тощо. Об'єктом вивчення А. м. є льотний, інж.-тех. склад, а також особи, які здійснюють керування польотами та ін. фахівці, які забезпечують виконання польотів. Предмет дослідж. — вивчення умов і особливостей фах. діяльності льот. складу та ін. авіац. спеціалістів, специфіч. станів людини у цих умовах, шляхів профілактики та лікування. Осн. завдання А. м.: забезпечення надійності льот. діяльності і безпеки польотів, розроблення заходів для підтримки здоров'я і фах. довголіття льот. складу, збереження високої працездатності в будь-яких видах польотів і за будь-яких умов. А. м. як окрема галузь медицини виникла на поч. 20 ст. Сформувалась і отримала подальший розвиток у СРСР, де був зібраний наук. потенціал і створено умови для проведення досліджень з різних питань А. м. (каф. авіац. медицини Військово-мед. академії ім. Кірова, С.-Петербург, та НДІ авіац. медицини, Москва). Питанням А. м. були присвячені наук. праці видат. вчених — Л. Орбелі, І. Павлова, Б. Воячека, В. Стрельцова, А. Лебединського, А. Аполлонова, К. Платонова, О. Комендантова та інших. У зв'язку з ускладненням авіац. техніки і завдань, які постали перед льот. складом, значно змінилися наук. напрямки — від вивчення вегетатив. функцій організму льотчика до аналізу психофізіол. факторів діяльності льот. складу і операторів. Особл. розвиток отримав інж.-психол. підхід до вивчення системи «льотчик — літак — середовище». Цю проблему вивчали Ю. Петров, Б. Покровський, В. Бобров, О. Пономаренко, К. Гурвич, В. Копанєв, В. Новиков та ін. В Україні наук. дослідж. з питань А. м. займались М. Сиротинін, М. Гордієнко, М. Гординська та ін. На поч. 90-х рр. питаннями А. м. в Україні займалися лише поодинокі науковці. У квітні 1993 на базі військ. санаторію ВПС України «Ірпінь» створено Центр професійного здоров'я льотного складу ВПС України, який 1996 переформовано у НДІ проблем військової медицини і включено до складу Укр. військово-мед. академії, де на поч. 1998 створено каф. авіац., мор. медицини і психофізіології. Від 1996 вирішенням питань мед. забезпечення польотів авіації та удосконаленням мед. сертифікації авіац. фахівців ЗС України займається Військово-медич. центр ВПС України. Від 1999 авіац. фахівці ЗС України, різних міністерств та відомств України проходять мед. обстеження у відділенні лікарсько-льот. експертизи цього центру. 2000 з метою координації питань мед. забезпечення польотів авіацією ЗС України, подальшого розвитку А. м. та лікарсько-льотної експертизи в Україні, на базі Військово-мед. центру ВПС України створено Центр аерокосмічної

медицини, який підпорядковується нач. мед. служби ВПС України. Дослідж. у галузі А. м. в Україні займаються В. Яценко, В. Березовський, В. Варус, П. Мельник, Г. Макаров та ін.

Рекомендована література

1. Исаков П. К. Теория и практика авиационной медицины. Москва, 1971;
2. Бабийчук А. Н., Онищенко В. Ф. и др. Авиационная медицина. Москва, 1980;
3. Комплексное исследование сердечно-сосудистой системы лиц, подвергшихся воздействию интенсивного авиационного шума: Метод. рек. Москва, 1982;
4. Комендантов Г. Л. Избранные лекции по авиационной медицине. Москва, 1983;
5. Авиамедицинские и эргономические исследования человеческого фактора в гражданской авиации. Москва, 1990;
6. Космическая биология и авиакосмическая медицина // Тез. докл. 11-й всесоюз. конф. Калуга, 19–21 июня 1990. Москва, 1990;
7. Материалы XXI Гагаринских научных чтений по авиации и космонавтике: Секция «Проблемы авиакосмической медицины и психологии». Москва, 1991;
8. Избранные вопросы гастроэнтерологии в практике авиационного врача: Учеб. пособ. для врачей гражд. авиации. Москва, 1996.

П. С. Мельник

Бібліографічний опис:

Авіаційна медицина / П. С. Мельник // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42346>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).